

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

KUR’AN-I KERİM PENCERESİNDEN EKONOMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN TEMEL DİNAMİKLERİ

Doç.Dr. Ömer ÇELİK
T.C. Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi ve
Kırgızistan Oş Devlet Üniversitesi
Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü
Teoloji Fakültesi Dekanı

Ekonomi, insan hayatının temel unsurlarından biridir. Zira insan, yaşantısını devam ettirebilmesi için buna muhtaçtır. Bu bakımdan ilk insanla birlikte ekonomik süreçler başlamış ve günümüze kadar artarak devam etmiştir. Ekonominin temelini mal, malın artırılması ve malın alım satımı teşkil etmektedir. Bu tebliğde Kur’an-ı Kerim’in mal-mülk anlayışı, malın nasıl kullanılması gerektiği hakkındaki beyanları ve bunlara dayalı olarak ekonominin geliştirilebilirliğinin ve sürdürülebilirliğinin temel dinamikleri ele alınacaktır.

1. Kur’an’ın Mal-Mülk Anlayışı

Kur’an’a göre mülk, gerçek mânâda ne fertlerin ne de toplumdur. Mülk ancak Allâh Teâlâ’nındır. Ayet-i kerimelerde şöyle buyrulmaktadır:

“(Habibim, de ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah’ım! Dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın!...” (Al-i İmran 3/26)

“Göklerin ve yerin mülkü Allâh’ındır. Allâh her şeye kâdirdir.” (Âl-i İmran 3/189)

Kula, belirli bir zaman dilimi içerisinde ve muayyen şartlar çerçevesinde, bu mülkte tasarruf hakkı verilmiştir. Bu bakımdan kul, sâhip olduğu mülkü istediği gibi kullanamaz. Mülk, gerçek sâhibinin, yâni Cenâb-ı Hakk’ın gösterdiği istikâmette kullanılmalıdır.

İslâm, insanları meşrû yollardan ticaret yapmaya ve servet sâhibi olmaya teşvik etmektedir. **“Allah, ticareti, alışverişi helal kıldı, faizi de haram kıldı”** (el-Bakara 2/275) ayeti bu gerçeği açıklamaktadır. İslâm’ın beş temel esâsından ikisi ancak dînen zengin sayılan kimselere farz kılınmıştır. Bunlar hac ve zekât ibâdetleridir. Bu prensipler, meşrû bir sûrette zengin olmayı, bu vesileyle zekât vermeyi ve hacca gitmeyi öngörmektedir. Diğer taraftan Peygamber Efendimiz -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

“*Veren el, alan elden üstündür.*” (Buhârî, Zekât, 18) meâlindeki hadîs-i şerîfleriyle, veren kişi olmayı teşvik ederek, imkân nispetinde “alıcı değil, verici olmayı” tercih etmemizi telkin buyurmuşlardır.

Esâsen İslâm’da zenginlik bizâtihi zemmedilmemiş, bilâkis muayyen esaslara riâyet edildiği takdirde övülmüştür. Hz. Peygamber -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

“*Sâlih bir kimsenin elinde bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir.*” (Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, IV, 202) buyurmak sûretiyle zenginliği teşvik etmiştir. Ayrıca İslâm’da, kendi emeğiyle geçinebilecek gücü olduğu hâlde insanlara el açmak hoş karşılanmamıştır. Nitekim Enes bin Mâlik -radiyallâhu anh-’ın rivâyet ettiğine göre bir adam, Rasûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-’e gelerek sadaka istedi. Efendimiz -sallallâhu aleyhi ve sellem- ona:

“*–Evinde hiçbir şey yok mu?*” buyurdu. Adam:

“*–Bir kısmını giydiğimiz ve bir kısmını da yaygı olarak kullandığımız bir örtü, bir de kendisi ile su içtiğimiz kabımız var.*” dedi. Peygamber Efendimiz bunları getirtti. Bizzat kendisi onları iki dirheme sattıktan sonra adama:

“*–Bu paranın bir dirhemiyle yiyecek al ve âilene bırak, bir dirhemiyle de balta al ve bana gel.*” buyurdu. Adam bir balta satın alıp Peygamberimize geldi. Allâh Rasûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

“*–Git odun topla ve sat! Seni onbeş gün buralarda görmeyeyim!*” buyurdu. Adam gitti, bir miktar odun topladı ve onları satarak on dirhem kazandı. Bu paranın bir kısmıyla elbise, diğer kısmıyla da yiyecek aldı. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

“*–Yüzünde dilenciliğin kara lekesi olduğu hâlde mahşer yerine gelmektense, şu hâlin daha hayırlıdır. İstemek ancak şu üç kimseye câizdir: Yerlerde süründürecek kadar (aç ve) fakir düşene, altından kalkamayacağı bir borca girene ve diyet borcunu ödeyemeyen kimseye.*” buyurdu. (Ebû Dâvûd, Zekât, 26)

İslâm’ın insanları ticarete teşvik etmesi, ticareti ne bugünkü liberal görüşlerde olduğu gibi kayıtsız şartsız serbest bırakmak, ne de sosyalist telakkilerdekine benzer şekilde anormal sınırlandırmalara tâbî bir faâliyet olarak düzenlemek manasında değildir. Fert ve cemiyetin

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

faıdası düşünölerek ticaret, işıgal sahası ve bu faâliyetin üslûbu itibâriyle birtakım kâidelere bağlanmıştır. Şöyle ki:

Cenâb-ı Hakk’ın haram kıldığı bir şeyin ticareti asla câiz değildir. Bu demektir ki, İslâm nazarında ticârî faâliyetin meşrûiyetinin birinci şartı, işıgal sahasının helâl olmasıdır.

Bir malı, piyasada azaltarak fiyatını yükseltmek için depolayıp sonra satmak men edilmiştir. Şer’î ıstılahta “ihtikâr” adı verilen bu uygulamaya halk dilinde karaborsa denilmektedir.

Ticaretteki diğer bir şer’î yasak da “gabin” yâni kandırmadır. Bu, muhâtabının bilgisizliğinden, tecrübesizliğinden veya aklî seviyesinin yetersizliğinden istifâde edilerek, mal ve onun bedeli arasında fahiş bir fark husûle getirmektir. Meselâ; çalınan malı az bir bedelle satın almak veya bir çocuğun tecrübesizliğinden istifâde ederek, elindeki kıymetli bir malı ucuz bir fiyatla kapatmak gibi.

Satışa arz edilen malın kusurunu ve eksliğini söylemek şarttır. Diğer taraftan bir mal alırken onu kasdî bir sûretle kötülemekten sakınılması da, ticarete dikkat edilmesi gereken dînî emirler cümlesindedir.

Kâr nispeti şer’î bakımdan bazı durumlarda sınırlandırılır. Bu keyfiyet harp, salgın hastalıklar ve benzeri durumlarda daha büyük bir ehemmiyet arz eder. Dîn, idârecilere maslahat dâhilinde tedbir almak, tahdid veya teşvik istikâmetinde kanunlar çıkarmak selâhiyetini vermiştir.

Kur’an-ı Kerim, mü’minleri ticaret yapmaya, dünyayı imar etmeye, insanlara faydalı olmaya çağırıldığı gibi, yapılan dünyevi ticarete uhrevi bir boyut katmayı, fani sermayeyi ebedi sermaye haline dönüştürmeyi, daha açık bir ifade ile sermayenin, kar ve kazancın ebedileştirilmesini istemektedir. Konuyla ilgili ayet-i kerimelerde şöyle buyrulur:

“O (gerçek mü’minler), ne bir ticaretin, ne de bir alış verişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekat vermekten alıkoyamadığı erlerdir. Onlar, dehşetinden kalplerin ve gözlerin allak bullak olacağı bir günden korkarlar. Ta ki Allah onları amellerinin daha güzeliyle mükâfatlandırısın ve lütfundan onlara daha fazlasını versin. Çünkü Allah, dilediği kimseyi hesapsız rızıklandırır.” (en-Nûr 24/37-38)

Bu ayet, gerçek mü’minlerin ticaretle ve alışvrişle meşgul olduklarını, kuvvetli bir mü’min olmak için gayret gösterdiklerini, ancak onlar bu ticari faaliyetlerini meşru yollarla ve

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

uyanık bir gönülle yürüttüklerini, üzerlerine düşen bütün dinî ve insanî sorumluluklarını aksatmadan yerine getirdiklerini açıklamaktadır. Onları bu tarz bir dikkate sevkeden yegane amilin de kalplerinde taşıdıkları ahiret ve hesap korkusu olduğuna vurgu yapılmaktadır. Netice olarak bu tarz bir ticaret yolunu tutan kimselere, Allah kat kat mükafat vermekte ve onlara ebedi rızıkların kapılarını aralamaktadır. Diğer bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:

“Doğrusu Allah’ın kitabını okuyanlar, namazı hakkıyla eda edenler ve kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden Allah yolunda gizlice ve açıkça sarfedenler asla zarar etmeyecek bir ticaret umarlar. Taki Allah onlara mükafatlarını tam olarak versin ve lütfundan onlara daha da artırsın. Çünkü O gafûr; çok bağışlayandır, şekûr; kullarının mükafatının fazlasıyla verendir.” (Fâtır 35/29-30)

Görüldüğü üzere burada Cenab-ı Hak, kullarındaki ticaret yapma ve kar elde etme arzusundan hareketle onları, asla zarar etmeyecekleri manevi ve ebedi ticarete yönlendirmektedir. Ebedi sermayeyi elde etme yollarını göstermektedir. Allah Rasulü (sas) de şu beyanları ile Müslümanları ticaret yapmaya teşvik etmektedir:

“Emîn, doğru sözlü ve müslüman bir tâcir, kıyâmet günü şehidlerle beraberdir.” (İbn-i Mâce, Ticârât, 1)

“Malını satışa arz eden cesur tüccar merzuk (rızıklandırılmış), muhtekir (karaborsacı) ise mel’undur.” (İbn-i Mâce, Ticârât, 6)

“Korkak tâcir mahrum, cesur tâcir merzuktur.” (Deylemî, Müsned, II, 79)

“Kişinin yediği şeylerin en helâl ve güzel olanı, bizzat kazanarak yediğidir.” (İbn-i Mâce, Ticârât, 1)

2. Kur’an’a Göre Bir Kısım Mallar Helal ve Temiz, Bir Kısım Mallar ise Haram ve Pistir

Aslında her şeyin yaratıcısı Allah’tır ve Yüce Allah abes yaratmaktan münezzehtir. Fakat bu dünyada insanın maddi manevi ihtiyaçlarının karşılanması, bunlar karşılanırken insanın bedenine ve ruhuna faydalı olanların mübah kılınması, zararlı olanların ise engellenmesi ve bu yolda ciddi bir imtihandan geçerek nihai hakiki kurtuluşa ermesi için bu geçici dünya safhasında helal ve haram, temiz ve pis söz konusu edilmiştir. Dinin en mühim

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

vazifesi, neyin haram neyin helal olduğunu vaz etmektir. Zira, tartışmalı olmakla birlikte, insan aklı bunu tesbit etmekten acizdir. Kur'an-ı Kerim'in bir ismi "Furkân"dır. Yani o, hakkı batıldan, doğruyu eğriden ve helali haramdan ayıran bir kitaptır. O, eşya arasında iyi-kötü, temiz-pis ayırımı yapmakta, bunların aynı seviyede tutulmaması gerektiğini açıklamaktadır:

“De ki: Temiz ile pis eşit olmazlar. Her ne kadar pis olanın çokluğu senin hoşuna gitse de. Ey akıl sahipleri! Allah'ın azabından sakının ki kurtulasınız!” (el-Maide 5/100)

Bu bakımdan ayet-i kerimeler hep bize temiz olan malı kullanmamızı, temiz olmayandan ise uzak durmamızı emretmektedir:

“Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların helal ve temiz olanlarından yeyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin.” (el-Bakara 2/172)

İhsan edilen rızıkların maddi ve manevi yönden temiz olanlarından yemek zarûreti vardır. Zira bunların helali olduğu gibi haramı da, temizi olduğu gibi temiz olmayanı da mevcuttur. Rızıkların temizlerinden ve kimsenin hakkı geçmeden, meşrû şekilde kazanılan helallerinden insana yakışır tarzda yemelidir. Yemede ölçülü olmak gerektiği gibi helal, hoş ve temiz şeyleri de haram tanımamak lazımdır.

Habîb-i Ekrem Efendimiz, bir insanın duâsının kabul edilebilmesi için, harâm ve helâle dikkat etmesi gerektiğini vurgulayarak şöyle buyurur:

“Allâh Teâlâ temizdir, ancak temiz olanları kabul eder. O, peygamberlerine emrettiği şeyi mü'minlere de emretmiştir. Cenâb-ı Hak peygamberlere:

«Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan şeylerden yiyin ve sâlih ameller işleyin!» (el-Mü'minûn 23/51) *buyurmuştur. Mü'minlere de aynı şekilde:*

«Ey îmân edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin!» (el-Bakara 2/172) *buyurmuştur. Bir kimse Allâh yolunda uzun seferler yapıyor. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: Yâ Rabbî! Yâ Rabbî! diye yalvarıyor. Halbuki onun yediği harâm, içtiği harâm, gıdası da harâmdır. Böyle birinin duâsı nasıl kabul edilir!” (Müslim, Zekât, 65)*

Mü'min, temiz ve helâl olan rızıklardan geçimini temin edecek, kendisine bu nimetleri ikram eden Allah Teâlâ'ya şükredecektir. Helal ve temiz rızıklarla beslenen vücudunu, görünen ve görünmeyen azalarını, yaratılış gayelerine uygun kullanacaktır. Çünkü şükürün gerçek bir şekilde yerine getirilmesi, nimeti ihsan edene bu suretle karşılık vererek saygı

göstermektir. Meselâ, mânevî hakikatleri keşfedebilmek, hayrı şerden ayırmak ve Allah Teâlâ'yı tanımak için verilmiş olan akli o istikamette kullanılmalı, aksine yeryüzünde fesat çıkarmak ve insanların haklarına saldırmak için kullanmamalıdır. Yine neslin devamı için verilmiş olan bir azayı, meşru yollarla nesli çoğaltmak için istimal etmek onun şükürü sayılacağı gibi, onu nesli yoketmek için kullanmak en büyük nankörlüktür. Temiz ve helal olan şeylerden yemek de, insan olmanın bir şükrüdür. İnsanlığın kıymetini bilmeyerek necis ve haram şeyler yiyenler, nimete karşı nankörlüğe düşecekleri gibi, nimete nankörlük edenler de maddî ve manevî pislikten kurtulamazlar. (Elmalılı, Hak Dini, I, 589)

3. Kur'an'a Göre Diğer İnsanların Malda Bulunan Haklarını Gözetmek Gerekir

a. Zekat

Diğer insanların malda bulunan en önemli hakkı zekâttır. Zekât, temizlemek manasına gelen “tezkiye” kökünden gelmektedir. Dolayısıyla zekât, malı temizleyen bir faaliyettir. Ayet-i kerimede şöyle buyrulur:

“Onların mallarından bir sadaka (zekat) al ki, onunla kendilerini (ve mallarını) temizleyesin ve onları arındırasın.” (et-Tevbe 9/103)

Allâh'ın emri ile farz kılındığı için zekâta tâbî olan bir maldaki zekât miktarı, fakirin hakkıdır. Onu gasbedip vermemek, başkasının malını gasbetmekten farksızdır. Bu davranış ise rahmet ve bereketin kalkmasına sebep olur. Servetteki kirlenme ve lekelenmeler temizlenemez.

Cenab-ı Hak zekât için her grup malda bir nisâb (zenginlik ölçüsü) tâyin etmiştir. Buna göre, belli miktarın üstündeki mallar zekâta tâbîdir. İslâm'a göre 81 gr. altın veya muâdili bir mal, zenginliğin şer'î hudûdudur. Bu miktarda ve bunun üzerindeki bir mal, üzerinden bir yıl geçmiş olmak şartıyla zekâta tâbîdir.

Zekât verirken muhâtabı rencide etmeyecek bir tavır içinde olmak, olgun müslümanlığın bir îcâbıdır. Sadaka edebi Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle bildirilmektedir:

“Ey îmân edenler! Allâh'a ve âhiret gününe inanmayıp da malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek sûreti ile yaptığınız hayırları boşa çıkarmayın.” (el-Bakara 2/ 264)

b. Zekâtın Ferdî ve İctimâî Hikmetleri

“Zekât”, insanın bâzı kalbî hastalık ve kötülüklerden arınması ve malın temizlenmesi gibi son derece mühim fâideleri ihtivâ eder. “Zekât” ve “infak” kelimelerinin taşıdığı mânâ iyi tahlil edilirse, bu ibâdetin bir hikmetinin de, insanı ruh, şahsiyet ve karakter bakımından maddenin esâretinden kurtararak ona hâkim kılması olduğu görülür. Ayrıca zekât verenle verilen kişi arasında samîmiyet ve muhabbet bağının perçinlenmesine de vesîle olur.

Dünyada zengin-fakir kavgası târih boyunca süregelmiştir. Ekseriyâ fakirler zenginlere karşı kin ve hasedle bakmış, zenginler ise fakirleri basit ve sefil insanlar şeklinde değerlendirerek, gurur ve kibir ile onları hor görmüştür. Bunun istisnâsı ise, ancak Hak dînin emrettiği diğergâmlık, merhamet, şefkat ve kardeşlik telkînlerinden alınan nasîbin, zekât, sadaka gibi her türlü infak yollarıyla ictimâî hayâta yansıtılabildiği devirlerde görülebilmiştir. İslâm nazarında fakirler horlanacak kimseler değil, aksine kendilerine muhabbet beslenecek ve hürmet gösterilecek bir zümredir. Hattâ öyle ki onlar cemiyet için bir bereket ve feyz kaynağıdır. Dolayısıyla zekât sâyesinde cemiyetin fakir, mağdur, yolda kalmış, yetim ve dullarının sıkıntıları belli ölçüde de olsa giderilmiş olmaktadır.

Zekât ve infaktaki sırlardan biri de, ferdî sermayenin anormal büyümesine ve bu sûretle de zayıfların istismârına veya onların zenginlere hased beslemelerine engel olmaktır. Zenginlik, bir övünme ve büyülenme vesîlesi olursa, zengin için âkıbet hazîn olur. Oysa toplumda, yardım eden veya edilen bütün fertler, maddî ve mânevî yönden birbirlerine muhtaçtır. Bu ilâhî tanzim, birçok hikmet ve ibretlerle doludur.

c. Malı Allah Yolunda Kullanmanın Meydana Getirdiği Bereket

Ticaret ve ekonomi ile Allah’ın emirlerine uygun olarak iştigal etmek ve malı Allah yolunda kazanıp harcamak son derece bereketli neticeler doğuracaktır. Kur’an-ı Kerim bunu açık temsillerle beyan etmektedir:

“Mallarımı Allah yolunda harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah’ın lütfu geniştir. O her şeyi bilir.” (el-Bakara 2/261)

Ayet-i kerime bize, insanın duygularını coşturan ve onun vicdanına dokunan şöyle canlı bir tabiat tablosu çizmektedir: Tabloda ekime hazır tarlasının başında bir adam durmaktadır. Elinde sadece bir buğday danesi var. Onu toprağa ekıyor, topraktan bir kök

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

bitiyor. Bu kökten çatallanarak yedi başak çıkıyor. Her bir başağın içinde gizlenmiş yüz dane var. Hatta bir danenin Allah'ın izniyle bundan daha fazla vermesi de mümkündür. Çünkü Allah vâsi'dir; ata ve ihsanı asla daralmaz, bitmez, tükenmez. Alîm'dir; kalplerin derinliklerine gizlenen niyet ve düşünceleri bilir, ona göre verir. Mü'minin Allah yolunda verdiği sadakanın durumu da bunun gibidir. İşte Allah yolunda yapılan infaklar ahirette böyle çokça artarak temessül edecek ve mizana konacaktır. Allah yolunda koşacak ve O'nun yolunda infakta bulunacak kimseler, Allah için sarfedilen, ekilen tanelerin feyzini anlamalıdır. (Razi, Tefsir, VII/44; Hak Dini, II/898)

Ayet-i kerimenin ifade ettiği tabirden zihnimize gelen ilk mana, matematik bir ameliye ile bir tanenin yedi yüz taneye kadar veya daha fazla artmasıdır. Ancak ayetin ifade ettiği tabirde beliren canlı manzara bu yedi yüz taneden çok daha güzel manalar ifade etmekte, insanın idrakini coşturmakta, vicdanını etkileyerek onu Allah yolunda infaka koşturmaktadır. (Seyyid Kutup, Tefsir, I/(Üçüncü cüz) 52)

Bu temsil bize şu inceliği de hatırlatmaktadır: Mü'minler bir taneyi bile küçük görmemeli, zayi etmemeli ve Allah'tan hiçbir şey kıskanmamalıdır. Elleri ne varsa -bir buğday tanesi bile olsa- Allah yolunda sarfetmeli ve bundan çekinmemelidirler. Allah'ın hikmet nizamı ve yeniden diriltiş sırrı ile toprağa atılan bir dane, toprakta bitip filizlenerek yedi yüz veya daha fazla dane verdiği gibi; insanlar da öldükten sonra dirilecekler ve dünyada Allah için yaptıkları fiiller böyle son derece bereketli bir şekilde tezayüd edecek, terazi kefelerine konacaktır. Ayrıca bu temsilde, ziraat ilminde terakki edilip gerekli uygulamalar yapıldığı takdirde bir daneye karşılık en az yedi yüz dane alınabileceğine dair bir müjde de vardır. (Hak Dini, II/897-898)

Allah ve Rasulü'nün vaz ettiği prensipler doğrultusunda sürdürülen ekonomik ve ticari faaliyetlerin durumunu açıklayan bir diğer Kur'anî temsil de şöyledir:

“Allah'ın rızasını istemek ve ruhlarında olan (iman)ı kökleştirip takviye etmek için mallarını harcayanların hali de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bahçenin haline benzer ki, ona bol bir yağmur isabet etmiş de meyvelerini iki kat vermiştir. Ona bol bir yağmur düşmese de (hiç olmazsa onda) bir çisinti (çiğ, nem) (bulunur). Allah, ne yaparsanız hepsini hakkıyla görücüdür.” (el-Bakara 2/265)

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Ayet-i kerimede şöyle bir bahçe manzarası arz olunmaktadır: Ortada hem yağmuru hem rüzgarı hem de güneşi, içindeki bitkilerin yetişmesine en faydalı bir şekilde alan bir muhitte güzel bir bahçe bulunmaktadır. İçerisinde her türlü sebze ve meyve bitkileri mevcuttur. Bu bahçeye kuvvetli bir yağmur düşüyor, rüzgar müsait yönlerden en faydalı bir şekilde esiyor, güneş ışınlarını yararlı bir tarzda aksettiriyor. Bu sayede bahçe meyve ve sebzelerini iki kat veriyor. Normal durumlarda mesela bin veren bu bahçe, bu yağmur sayesinde iki bin veriyor. Alelade hallerde bir daneye yediyüz dane veren bu bostan, bu yağmur sebebiyle bir daneye bin dört yüz dane veriyor. Bu bahçe öyle bir bahçe ki, ona kuvvetli bir yağmur düşmese bile hafif bir yağmur, az bir nem, bir çisinti dahi yetiyor ve vereceği mahsulü yine veriyor.

Mallarını Allah'ın rızasını kazanmak için ve bu sayede kendilerini veya kendilerinden bir kısmını, canlarının bir nafakası olan mallarını, amellerini, müslüman kardeşlerini ifsad edici temayüllerden ve her türlü sarsıntıdan muhafaza ile Allah yolunda sabit kılmak; iyilik yapmayı ve hayr ü hasenatta bulunmayı kendilerinde sabit bir huy haline getirmek ve ondan sonra her türlü fazilet ve ibadetleri kolaylıkla yapmak; hülasa ekecekleri tohumu tutturmak için ihtiyaç sahibi kimselere ve ihtiyaç bulunan yerlere adab ve erkanına uygun olarak can ü gönülden infakta bulunanların durumları işte böyle bir bahçenin durumu gibidir. (Razi, Tefsir, VII/55; Hak Dini, II/902)

d. Zekâtı İhmâl Edenlerin, Kul Hakkına Girenlerin ve Malı Allah Yolunda Kullanmayanların Hazîn Âkıbeti

Zenginlik, ilâhî emirlere zıd bir sûrette kullanılırsa, insanları çabucak azdırmaya, her türlü kibir, zulüm ve haksızlıklara sürüklemeye müsâittir. Böyle bir âfete mâruz kalanlarda mal sevgisi, kalbe yerleşir. Cenâb-ı Hakk'ın, dünya nîmetleri içinde sadece mal ve evlâdı “**fitne**” olarak zikretmesi, bunların kalbe girerek putlaşma tehlikesine binâendir. Bu bedbahtlığa düşenleri ikaz için Allâh Teâlâ buyuruyor:

“...Altın ve gümüşü yığıp da onları Allâh yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azâbı müjdele! O gün cehennem ateşinde (bu biriktirilen altın ve gümüşler) kızdırılıp bunlarla, onların alınları, yanları ve sırtları dağlanır. (Ve onlara denilir ki:) «İşte bu, nefisleriniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azâbını) tadın!»” (et-Tevbe 9/34-35)

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Allâh Rasûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyururlar:

“Her sabah yeryüzüne iki melek iner. Bunlardan biri:

«Allâh’ım! Malını hak yolunda harcayana halefini (infâk ettiğinin yerine yenisini) ihsân buyur!» diye duâ eder.Diğeri de:

«Allâh’ım! Cimrilik edenin malını telef et!» diye bedduâ eder.” (Müslim, Zekât, 57)

Ayet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerde mal muhabbetinin kalbe yerleşmesiyle muhtâcın hakkı gasp edildiği zaman, hazîn bir âkıbete dûçâr olunacağı bildirilmektedir. Bu ilâhî ikâz karşısında gereği gibi düşünmeli ve zekâta ilâveten sadaka ve infaklarla, mecbûrî olan kırkta birden daha fazla vermeye gayret göstermelidir.

Zekât ve infak hususlarında ihmâl gösterenlerin, hatâlarını kabul edip istiğfâr edecekleri yerde, kalblerinin kararması sebebiyle ilâhî takdîri unutarak; “Ben çalıştım, ben kazandım.” diyerek, fakirleri hor ve hakîr görmeleri hâlinde, bedbaht Kârûn gibi helâke dûçâr olacakları muhakkaktır. Nitekim önceleri fakir ve sâlih bir kimse olan Kârûn, Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm-’ın kendisine öğrettiği simyâ ilmi neticesinde son derece zengin olmuştu. Ancak gönlünü dünyevî ihtiras ve temâyüllerden gereği gibi koruyamadığı için, bütün güzel ve nezih hasletlerini kaybetti. Nâil olduğu zenginlik sebebiyle gurur ve kibre kapıldı. Kur’ânî ifâdeyle, azgınlardan oldu. Neticede onun hakkında verilen ilâhî hüküm şu oldu:

“Kârûn, Mûsâ’nın kavminden idi. Fakat onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazîneler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allâh, şımaranları sevmez.” (el-Kasas 28/76)

Ancak Kârûn, hem bu sözlere hem de Mûsâ -aleyhisselâm-’ın nasîhatlerine kulaklarını tıkamıştı. Öyle ki, Mûsâ -aleyhisselâm-, ona malının zekâtını vermesini söylediğinde, zenginliğini bir bakıma ona borçlu olmasına rağmen: “Malıma göz mü diktin? Bu parayı ben kazandım!..” dedi. Hâdise, Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılır:

“(Kârûn’a hitâben şöyle denildi:) Allâh’ın sana verdiğinden (O’nun yolunda harcayarak) âhîret yurdunu iste; ama dünyadan da nasîbini unutma! Allâh sana ihsân ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilikte bulun! Yeryüzünde fesad çıkarmayı arzulama! Şüphesiz ki Allâh, fesad çıkaranları sevmez.”

“Kârûn ise: «–O (servet) bana, ancak bende bulunan (özel) bir bilgi sâyesinde verildi.» dedi. Bilmiyor muydu ki, Allâh kendinden önceki nesillerden, ondan daha

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

güçlü ve daha çok taraftarı olan kimseleri helâk etmişti! Mücrimlerden günahları sorulmaz (Çünkü Allâh Teâlâ sormaya muhtaç değil, her şeyi bilmektedir.)”

“Derken Kârun, ihtişâm içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayâtını arzulayanlar: «Keşke Kârun’a verilenin bir benzeri de bizim olsaydı; hakîkaten o çok büyük bir servet sâhibi!..» dediler.”

“Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise: «Yazıklar olsun size! İmân edip amel-i sâlih işleyenler için Allâh’ın mükâfâtı daha üstündür. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir.» dediler.”

“Nihâyet biz, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allâh’a karşı kendisine yardım edecek herhangi bir topluluk olmadığı gibi, o, kendini savunup kurtarabilecek kimselerden de değildi.”

“Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler: «Demek ki Allâh, rızkı, kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az! Şâyet Allâh bize lutufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. (Allâh Allâh! Şu hâle bir bakın!) Demek ki, inkârcılar iflâh olmazmış!..» demeye başladılar.” (el-Kasas, 77-82)

İşte bu durum, dünyaya meyledip âhireti unutan mal ve mülk sevdâlılarının hazîn âkıbetini gösteren ne müthiş bir sahnedir! Zîrâ ilâhî zenginlik ve nîmetlerden ebediyyen mahrûm olan Kârun, şimdi bir âhîret dilencisidir. Çünkü âhîret yurdu, ömür boyu ihlâs ve samîmiyet ile kulluk üzere yaşayan takvâ sâhiplerine âittir. Âyet-i kerîmede buyrulur:

“İşte âhîret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve fesâdı arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) âkıbet, takvâ sâhiplerinindir.” (el-Kasas, 83)

Görüldüğü gibi insan, yaratılışı itibâriyle dünyaya meyyâldir. Dünya malı nefse câzip gelir. Ona aldananlar doymak bilmezler. Zîrâ mal yığıldıkça insanın hırsı artar, muhteris olur. Gözünü madde ve mal hırsı bürümüş olan insanda, merhamet ve şefkat hissi azalır. İnfâk etmek ona zor gelir. Nefsi ona: “Daha zengin ol; ilerde daha çok infâk edersin!” diye telkinde bulunur. Böyle insan, rûhen hasta, bedenen muzdariptir.

Zekât ve öşrünü vermeyenler, Allâh katında gâsıp ve suçlu durumundadırlar. Fukarânın, muhtâcın, Allâh yolunda cihâd edenlerin haklarını gasbetmiş olmaktadır. Rivâyete göre Yemenli cömert bir zâtın San’a yakınlarında üzüm, hurma ve ekin bahçesi vardı. Bu cömert kişi, mahsûl toplama zamanında fakirlere, gariplere ve zayıflara öşür payını

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

fazlasıyla ve bolca ayırırdı. O zât vefât edince, çocukları ihtirâsa kapılarak: “Âilemiz hayli kalabalık, mal az. Fakirlere bir şey vermeyelim! Onlar gelip istemeden mahsûlleri toplayalım...” diyerek ahitleştiler. Allâh -celle celâlühû-, onların bu kötü niyetleri üzerine, bahçelerini yakıp harâbe hâline getirerek simsiyah kıldı. O büyük bahçe, tanınmaz hâle gelmişti. Bu durumu gören cimri evlâdlar şaşırıldılar: “Acabâ yanlış bir yere mi geldik?” dediler.

Oysa babalarının öşrü cömertçe dağıtıp muhtaçların duâsını alması, bahçeye ziyâdesiyle bereket veriyordu. Bütün fakirler ve garipler, o bahçeden istifâde ediyorlardı. Lâkin babalarının fakirlere dağıttığı öşür, gözlerinde büyüyor ve onu vermek istemiyorlardı. Onlar, Allâh’ın o bahçeye verdiği bereketin nereden geldiğinin farkında değillerdi. Çünkü gaflet, onların kalblerini kör etmişti.

Ashâb-ı Darvan kıssası olarak bilinen bu hâdise, Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılır:

“...Hani onlar (bahçe sâhipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemîn etmişlerdi. Onlar istisnâ da etmiyorlardı. (İnşâallâh demiyorlardı ve yoksulların payını da ayırmıyorlardı.)

Fakat onlar daha uykudayken, Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir âfet (ateş) bahçeyi sardı da, bahçe simsiyah kesiliverdi.

Sabahleyin birbirlerine şöyle seslendiler: «–Haydi devşirecekseniz erkenden mahsûlünüzün başına gidin!»

Derken: «–Aman, bugün orada hiçbir yoksul yanımıza sokulmasın!» diye fısıldaşarak yola koyuldular.

(Fakirleri) engellemeye güçleri yetebilirmiş gibi erkenden gittiler. Fakat bahçeyi gördüklerinde (şaşkına dönüp):

«–Herhalde biz yanlış geldik.» dediler. (Sonra da gerçeği fark edip):

«(–Keşke yanlış gelseydik,) bilâkis, doğrusu biz (elde edeceğimiz ürünlerden) mahrum bırakıldık.» diye hayıflandılar.” (el-Kalem 68/17-27)

Bu âyetlerde Allâh’ı unutup, nîmetlerin O’nun katından bir lutuf olduğunu görmezden gelerek fakir ve gariplerin hakkını vermemek için onlara hîlekarlık yapan merhametsiz bahçe sâhiplerinin hazîn âkıbetleri bir ibret sahnesi olarak ne güzel takdîm ediliyor. Bu bakımdan,

malı faydalı bir hâle getirmek için onu, ilâhî emirlere uygun bir istikâmette kullanmak mecbûriyeti vardır. Bu, fert ve toplumun dünya ve âhiret selâmeti için zarûrîdir.

4. Ekonomiye Mahveden ve Çökerten Felaket: Faiz (Riba)

Riba; sözlük olarak artma, çoğalma, şişme, gelişme ve yetişme gibi manalar gelir. Fıkıhta ise mübadeleli akitlerde taraflardan birinin hakkı kabul edilen ve akit sırasında şart koşulan karşılıksız fazlalık demektir. Cins ve miktarı bir olan iki şey biri diğeriyle mübadele edildiğinde bir taraf için kabul edilen malın fazlasına riba veya faiz denir. Ayarları aynı olan 100 gr. altını, peşin veya vadeli yüz yirmi gr. altınla mübadele etmek buna bir örnektir. Böyle bir işlemde 100 gr. altın veren, aynı miktarda altın alma hakkına sahip olur. Burada 100 gr. altın anapara (re'sül-mal), 20 gr. fazlalık ise ribâ adını alır. (Elmalılı, Hak Dini, II, 952, 953)

Câhiliyye devrinde asıl borca “re'sül-mâl”, ziyadesine ise “ribâ” adı verilirdi. Bugünkü faiz işlemleri nitelik bakımından câhiliyye devrinin bu âdetinden başka bir şey değildir. Zaman zaman faiz miktarının ve şekillerinin azalması veya çoğalması muâmelenin niteliğini değiştirmez. İşte cahilî Arap örfünde ribâ tam anlamıyla günümüzdeki nükudun (nakit paraların) faizi veya nemâsı tabir olunan fazlasıdır. (Elmalılı, Hak Dini, II, 952, 953).

İslâmiyet, ekonomi ile ilgili prensipler koyarken ve toplumla ilgili sosyal ve ekonomik problemleri çözerken tedric prensibine uymuştur. Faizcilik, Arapların özellikle yüksek tabakalarının yararlandıkları önemli bir kazanç yolu idi. Bunu bir hamlede kaldırmak uygun değildi. Bu yüzden, içkinin yasaklanışında olduğu gibi, ribânın yasaklanışı da belli merhaleler geçirmiştir:

Peygamber Efendimiz: “Mirac gecesi, karınları evler gibi (büyük) olan bir topluluğun yanına geldim. Onların karınlarında dışarıdan görünen yılanlar vardı. Cebrâil (a.s)’e bunların kimler olduğunu sorduğumda; Bunlar faiz yiyenlerdir.” cevabını verdi.” (İbn Mâce, Ticârât, 58; Ahmed b. Hanbel, Müsned II, 353, 363) Mirac olayı 621 m. yıllarında Mekke’de vuku bulduğuna göre, faizin ileride yasaklanabileceğine daha o günden işaret edilmiş olmaktadır. Yine Mekke’de inen bir âyette fâizin malı arttırmayacağı bildirilmiştir. (er-Rum 30/39) Medine’de inen bir âyette ise, Tevrat’ta yahudilere faizin yasaklandığı, ancak bu yasağa uymadıkları için kendilerine helal kılınan bazı temiz ve güzel şeylerin haram kılındığı belirtilmiştir. (en-Nisa 4/160-161) Şu âyetle ise kısmî yasaklama getirilmiştir:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

“Ey iman edenler, ribayı öyle kat kat arttırılmış olarak yemeyin!” (Âl-i İmran 3/130) Burada fâhiş ribâ adı verilen mürekkeb fâiz kastedilmiştir.

Kur’ân-ı Kerim son olarak, azı ve çoğu hakkında bir ayırım yapmaksızın ribayı şu âyetlerle mutlak olarak yasaklamıştır:

“Allah alış-verisi helal ve faizi ise haram kılmıştır.” (el-Bakara, 2/275)

“Kim de haram olan bu ribayı helal diye yemeye dönerse, işte onlar cehennemliktir, o ateşte ebedî olarak kalacaklardır.” (el-Bakara, 2/275)

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve eğer gerçek mü’minler iseniz (câhiliyette işlediğiniz) faiz hesabından arta kalanı bırakın. Yok eğer bu faizi terketmezseniz; bilin ki, Allah’a ve Peygamberine karşı bir harbe girmiş olursunuz. Eğer ribâdan tevbe ederseniz, ana paranız sizindir. Böylece ne zulmetmiş ve ne de zulme uğramış olmazsınız.” (el-Bakara, 2/278-279)

Ribâ âyetleri, Beni Sakîf kabilesinin faiz problemiyle ilgili olarak inmiştir. Bu kabilenin Hz. Peygamberle yaptığı Taif anlaşmasında faiz alacak-verecekleri lağvedilmişti. Mekke’deki Muğîre oğulları, Benî Sakîf’ten Amr b. Umeyr oğullarına olan faiz borçlarını ödemeyince, aralarında düşmanlık doğdu. Durum Mekke valisi Attab b. Esîd tarafından Hz. Peygamber’e yazıldı. Bu soru üzerine ribâ âyetleri indi ve Hz. Peygamber, vâliye âyeti yazdı. Ayrıca hükme razı olurlarsa ne âlâ, aksi halde onlara harp ilan etmesini bildirdi. Bunun üzerine Taifliler faiz istemekten vazgeçtiler. (et-Taberî, Tefsîr, 105, 106; Elmalılı, Hak Dini, II, 972)

Hz. Peygamber Veda haccı sırasında da Mekke’de faiz yasağı uygulamasını şu ifadelerle başlatmıştır: *“Dikkat ediniz! Câhiliyye devrinden kalma faizin hepsi kaldırılmıştır. Kaldırdığım faizin ilki, amcam Abbas b. Abdilmuttalib’in faizidir.”* (Müslim, Hac, 147; Ebû Davud, Büyü’, 5)

Alimlerimiz, ribânın haram kılınmasının sebep ve hikmetleri hakkında çok güzel değerlendirilmelerde bulunmuşlardır. Bunlardan bir kısmı özet olarak şöyledir:

1- Ribâ, insanın malını karşılıksız olarak almaktır. İnsanın malı da kendi ihtiyacıyla ilgili olduğundan bunun gasbedilmesi haramdır. Nitekim Hz. Peygamber *“İnsanın malının haramlığı, kanının haramlığı gibidir”* buyurmuştur. Bundan dolayı insanın malını karşılıksız

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

olarak almak haramdır. Ayrıca ribâ yalnızca insanın malını karşılık almakla kalmayıp, karşılık adını vermek gibi bir ahlâksızlığı ve bir çeşit sahtekârlığı da içermektedir.

2- Ribâ insanları cidden çalışıp kazanmak ve üretim ile meşgul olmaktan uzak tutar. Çünkü herhangi bir sûretle beş on kuruş para sahibi olmuş bulunan bir kimse faizcilikle parasını peşin veya veresiye arttırmak imkanını bulunca artık geçimini kazanmak için az veya çok kolay bir yol elde etmiş olur. O zaman zahmetli olan ticaret veya sanatlarla çalışıp kazanmak zorluğuna ve sıkıntısına dayanamamaya başlar. Bu durum, yüksek üretim yapmaya kabiliyetli birçok kimsenin çalışmalarından iş dünyasının mahrum kalmasına ve bundan dolayı da halkın genel çıkarlarının kesilmesine sebep olur. Halbuki dünya ve toplum düzeni ticaretler, üretimler, sanatlar ve bayındırlık faaliyetleri ile gerçek boyutunu kazanır.

3- Ribâ, insanlar arasında ihtiyaca göre “karz-ı hasen” suretiyle iyilik ve yardımlaşmanın kesilmesine sebep olur. Çünkü ribâ haram ve yasaklanmış olunca, insanların yüz yüze gelip birbirlerine faizsiz borç vermesi; onların hem hoşuna gider, hem de bu durum ahlâk ve sosyal güvenin gelişmesine, yaygınlaşmasına ve neticede de sosyal düzenin sağlanmasına sebep olur. Ribânın yürürlükte olduğu yerlerde muhtaç olanların ihtiyacı bir lira yerine iki lira borçlanmaya sebep olabilir. Bu imkanı bulan para sahipleri de bunu vesile yaparak “karz-ı hasen”den vazgeçmeye başlarlar. Bu şekilde halk arasında iyilik, ihsan, yardımlaşma ve dayanışma duyguları silinmeye; yerine hırs, kin, öfke ve saldırganlık fikirleri yayılmaya yüz tutar. Bu da toplumun felakete sürüklenmesi demek olur.

4- Ribâyı caiz kabul etmek, zenginlere fakir fukaradan fazla bir mal çekmek imkanını başlatmak demektir ki, bu da Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın rahmetine aykırı düşer. Bu sayılan birkaç sebep bile; ribânın infaka, hayır denilen kamu yararına ters düştüğünü açıkça göstermeye yeter.

5- Ribânın haram oluşunun asıl sebebi bunun ilâhî nass ile sabit olmasıdır. Ve bütün mükellefiyetlerin ve yasakların sebepleri ve hikmetleri, mükellef olan halk tarafından bilinmeleri de gerekli değildir. Binaenaleyh biz, sebep ve hikmeti bilemesek bile, ribânın kesinlikle haram olduğunu tanımamız gerekir. (Taberi, İbn Kesir, Elmalılı, Kurtubi, Mevdudi, ilgili ayetlerin tefsirinde)

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

5. Değerlendirme

Yapılan açıklamalar gereğince, malın ve mülkün gerçekte Allah'a ait olduğu, bunun insana geçici bir süre için imtihan maksadıyla emanet edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla insan, ilk önce eşyanın hakikatini kavramaya çalışmalı, elindeki mülkü Allah adına verilmiş bir emanet olarak görmeli ve ona göre kullanılmalıdır. Bu bağlamda Allah Teala'nın mal ve ticaretle ilgili emir ve yasaklarını dikkate almalıdır. Asla zarara uğramayacak ve artarak devam edecek bir ticaretin içinde olabilmek için, ticaretini meşru yollardan yapmak, üzerinde bulunan hakları yerine getirmek zorunluluğu olduğunu unutmamalıdır. Devletlerin ve şirketlerin ekonomisi de şahısların ekonomisi gibidir. Uyulması gereken esaslar hepsi için geçerlidir. Kendimizi, dar bir bakış açısından kurtarıp, uzun insanlık tarihine baktığımız zaman, hangi ekonomilerin istikrarlı, devamlı ve bereketli olduğunu, hangilerinin ise acı sonlarla bittiğini görmek hiç de zor olmayacaktır. İşte Kur'an, mal, mülk, ticaret ve kar-zarar ile ilgili beyanlarında bizi bu sığ yaklaşım ve anlayışlardan kurtarmakta, ufkumuzu genişletmekte, işe ilâhî ve uhrevî boyuttan da bakmamızı sağlamakta ve işin hakikati hakkında sağlam bir değerlendirme yapmamıza yardımcı olmaktadır.

6. Bibliyografya

ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuad, el-Mu'cemu'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'an, Beyrut, 1945.

el-BUHÂRÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256/869), el-Câmi'u's-sahîh, (I-VIII), İstanbul, 1979.

ed-DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdillâh b. Abdirrahman b. el-Fadl b. Behrâm (v. 255/869), es-Sünen, (Tahkik: Muhammed Ahmed Dehmân), I-II, Beyrut, ts.

EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (v. 275/888), es-Sünen (Tahkik: İzzet Ubeyd ed-De'âs-Âdil es-Seyyid), I-IV, Hıms, 1969-1974.

ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır (v. 1358/1942), Hak Dini Kur'an Dili, I-IX, İstanbul 1936.

el-HÂKİM, Ebu Abdillâh en-Nisâburî, (v. 405/1014), el-Müstedrek ale's-sahîheyn, (I-IV), Riyad, ts.

İBN AŞÛR, Muhammed Tahir, Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr, I-XXX, Tûnus, 1984.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

İBN HANBEL, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed (v. 241/855), el-Müsned, I-VI, İstanbul, 1982.

İBN KESİR, İsmâ'il 'İmâdü'd-Dîn b. Ömer Ebu'l-Fidâ (v. 774/1372), Tesîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, I-VIII, İstanbul, 1984.

İBN MÂCE, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (v. 275/888), es-Sünen, (Tahkik: M. Fuad Abdulbâkî), I-II, Kahire, 1952-1953

İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükrim (v. h. 711), Lisânu'l-Arab, I-XVIII, Beyrut, 1992.

el-KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed (v. 671/1272), el-Câmî' li ahkâmi'l-Kur'ân, Beyrût, 1988.

KUTUB, Seyyid, (v. m. 1966), Fî zilâli'l-Kur'ân, I-VIII, Beyrut 1982.

MÂLİK b. Enes (v. 179/795), el-Muvatta', (Tahkik: M. Fuad Abdulbakî), I-II, Kahire, 1951.

MEVDÛDÎ, Ebu'l-A'lâ, Tefhîmü'l-Kur'ân (Terc: Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca ve Arkadaşları), I-VII, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986.

MÜSLİM, Ebu Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî ((v. 261/874), el-Câmi'u's-sahîh, (Tahkik: M. Fuad Abdulbakî), I-IV, Mısır, 1954-1955.

er-RÂZÎ, Fahrüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn (v. 606/1209), Mefâtihu'l-gayb, I-XXXII, Tahran ts.

et-TABERÎ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr (v. 310/922), Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 3. Baskı, I-XXX, Beyrut, 1978.

et-TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa (v. 279/892), es-Sünen, (Tahkik: Ahmed Muhammed şakir-M. Fuad Abdulbakî-İbrahim Adve Avad), I-IV, Kahire, 1937.